

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

25. listopada 2011. (*)

„Žalba – Tržišno natjecanje – Tržište natrijevog karbonata u Zajednici – Zlouporaba vladajućeg položaja – Povreda prava obrane – Uvid u spis – Saslušanje poduzetnika”

U predmetu C-109/10 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije podnesene 26. siječnja 2010.,

Solvay SA, sa sjedištem u Bruxellesu (Belgija), koji zastupaju P. Foriers, R. Jafferalli, F. Louis i A. Vallery, *avocats*,

žalitelj,

a druga stranka u postupku je:

Europska komisija, koju zastupaju J. Currall i F. Castillo de la Torre, u svojstvu agenata, uz asistenciju N. Coutrelis, *avocate*, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg,

tuženik u prvostupanjskom postupku,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: V. Skouris, predsjednik, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J. C. Bonichot i U. Lõhmus, predsjednici vijeća, A. Rosas (izvjestitelj), R. Silva de Lapuerta, E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, A. Arabadjiev i E. Jarašiūnas, suci,

nezavisna odvjetnica: J. Kokott,

tajnik: R. Šereš, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 18. siječnja 2011.,

saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 14. travnja 2011.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 U svojoj žalbi Solvay SA (u daljnjem tekstu: Solvay) traži ukidanje presude od 17. prosinca 2009., Solvay/Komisija (T-57/01, Zb., str. II-4621., u daljnjem tekstu: pobijana presuda), kojom je Opći sud Europske unije odbio njegovu tužbu za poništenje Odluke Komisije 2003/6/EZ od 13. prosinca 2000. o postupku prema članku 82. Ugovora o EZ-u (COMP/33.133-C: Natrijev karbonat - Solvay) (SL 2003, L 10, str. 10.; u daljnjem tekstu: sporna odluka) i, podredno, poništenje ili smanjenje novčane kazne koja mu je izrečena.

Okolnosti spora

- 2 Solvay je veliki poduzetnik u kemijskoj industriji. Njegov osnivač, Ernest Solvay, izumio je postupak koji omogućuje proizvodnju sintetičkog natrijevog karbonata, tvari koja se koristi uglavnom u proizvodnji stakla. Natrijev karbonat također se koristi u kemijskoj industriji za proizvodnju deterdženata, te u metalurgiji.
- 3 Oko 1870. godine Solvay je dodijelio proizvodnu licenciju društvu Brunner, Mond & Co., jednom od društava koja su izvorno činila Imperial Chemical Industries (u daljnjem tekstu: ICI). Solvay i Brunner, Mond & Co međusobno su podijelili područja utjecaja (Alkali kartel), pri čemu je Solvay bio aktivan u kontinentalnoj Europi, a Brunner, Mond & Co na britanskom otočju, u britanskom Commonwealthu i drugim zemljama Afrike, Azije i južne Amerike. Izvorni je sporazum obnavljan više puta, a osobito 1945. godine.
- 4 Krajem osamdesetih godina dvadesetog stoljeća Solvay je bio glavni proizvođač natrijevog karbonata kako u Europskoj zajednici, gdje je imao 60 % tržišta, tako i na svjetskoj razini. ICI je bio drugi najveći proizvođač. Slijedilo je četvero malih proizvođača: Rhône-Poulenc, Akzo, Matthes & Weber i Chemische Fabrik Kalk (u daljnjem tekstu: CFK).
- 5 Prirodni natrijev karbonat vađen je u Sjedinjenim Američkim Državama. Njegov je trošak proizvodnje bio niži od sintetičkog natrijevog karbonata, no tom je trošku valjalo dodati prijevozne troškove. Poduzetnici iz Zajednice nekoliko su godina bili zaštićeni mjerama protiv dampainga, no u vrijeme kada je Komisija Europskih zajednica započela svoje postupke. Postojala je mogućnost da dampaing više ne bude utvrđen.
- 6 Proizvođači u zemljama istočne Europe su također bili takmaci, no njihove su količine natrijevog karbonata bile male. Uvoz iz tih zemalja također je bio predmet mjera protiv dampainga.
- 7 Na tržištu Zajednice područja interesa bila su podijeljena između Solvaya i ICI-ja, a nacionalna su tržišta bila izolirana, uz znatne razlike u cijenama.
- 8 Početkom 1989., sumnjajući u postojanje sporazuma između različitih proizvođača u Zajednici, Komisija je provela pretrage prostorija glavnih proizvođača natrijevog karbonata te zaplijenila preslike brojnih dokumenata. Te su pretrage dopunjene zahtjevima za dostavu informacija.
- 9 Komisija je 13. ožujka 1990. poslala Solvayu, ICI-ju i CFK-u zajedničku obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Navodne povrede obuhvaćale su sljedeće:

- povredu članka 85. Ugovora o EEZ-u (kasnije članak 85. Ugovora o EZ-u, a sada članak 81. UEZ-a), koju su počinili Solvay i ICI,
  - povredu članka 85. Ugovora, koju su počinili Solvay i CFK,
  - povredu članka 86. Ugovora o EEZ-u (kasnije članak 86. Ugovora o EZ-u, a sada članak 82. UEZ-a), koju je počinio Solvay,
  - povredu članka 86. Ugovora, koju je počinio ICI.
- 10 Komisija nije svakom od predmetnih poduzetnika poslala sve dokumente, nego samo dokumente vezane uz povredu koju je predmetni poduzetnik navodno počinio. Nadalje, zbog povjerljivosti veliki broj dokumenata ili izvadaka nije poslan predmetnim poduzetnicima.
- 11 Ti su poduzetnici pozvani na raspravu. Čini se da Solvay nije htio sudjelovati na raspravama.
- 12 Komisija je 19. prosinca 1990. donijela sljedeće četiri odluke:
- Odluku 91/297/EEZ o postupku prema članku [81. UEZ-a] (IV/33.133-A: Natrijev karbonat – Solvay, ICI) (SL 1991, L 152, str. 1.) [neslužbeni prijevod], kojom je Komisija utvrdila da su Solvay i ICI u bitnome nastavili međusobno dijeliti tržište natrijevog karbonata, unatoč uvjerenjima tih poduzetnika da se sporazum iz 1945. godine prestao primjenjivati, i u kojoj se, kako bi dokazala da se ne radi o nepovezanim postupanjima („paralelna postupanja”), oslanjala, između ostaloga, na činjenicu da je u određenim okolnostima Solvay obavljao opskrbu u ime ICI-ja i da su ta dva poduzetnika često kontaktirala;
  - Odluku 91/298/EEZ o postupku prema članku [81. UEZ-a] (IV/33.133-B: Natrijev karbonat – Solvay, CFK) (SL 1991, L 152, str. 16.) [neslužbeni prijevod], kojom je Komisija utvrdila da su Solvay i CFK sklopili sporazum o cijenama u zamjenu za zajamčene najniže prodajne količine za CFK koje su revidirane na godišnjoj osnovi;
  - Odluku 91/299/EEZ o postupku prema članku [82. UEZ-a] (IV/33.133-C: Natrijev karbonat – Solvay) (SL 1991, L 152, str. 21.) [neslužbeni prijevod], kojom je Komisija utvrdila da je Solvay zloupotrijebio svoj vladajući položaj primjenjujući sustav rabata i popusta za vjernost temeljen na graničnoj tonaži, a s namjerom vezanja korisnika i svih njihovih potreba uz Solvay, kao i isključivanja konkurenata;
  - Odluku 91/300/EEZ o postupku prema članku [82. UEZ-a] (IV/33.133-D: Natrijev karbonat – ICI) (SL 1991, L 152, str. 40.) [neslužbeni prijevod], kojom je Komisija teretila ICI zbog sličnog postupanja.
- 13 Te su četiri odluke osporavane pred Prvostupanjnskim sudom (sada Opći sud). Solvay je tražio poništenje Odluke 91/297 (predmet T-30/91), Odluke 91/298 (predmet T-31/91) i Odluke 91/299 (predmet T-32/91). ICI je tražio poništenje Odluke 91/297 (predmet T-36/91) i Odluke 91/300 (predmet T-37/91). S druge strane, CFK je platio kaznu koja mu je izrečena Odlukom 91/298.

- 14 U tom smislu, valja imati na umu da je 27. veljače 1992. Opći sud presudio da odluka Komisije o kartelu proizvođača polivinilklorida (PVC) ne postoji jer nije bila propisno ovjerena (presuda od 27. veljače 1992., BASF i dr./Komisija, T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 i T-104/89, Zb., str. II-315.). U predmetima spomenutima gore u točki 13., u kojima je bio tužitelj, Solvay je podnio „dopunske tužbe” kojima je istaknuo novi tužbeni razlog tražeći da odluka, čije je poništenje prvotno bio zahtijevao, bude proglašena nepostojećom, pozivajući se na dva novinska članka iz kojih je proizlazilo da je Komisija priznala da 25 godina nije ovjerila nijednu odluku.
- 15 Slijedom presude Suda od 15. lipnja 1994., Komisija/BASF i dr. (C-137/92 P, Zb., str. I-2555.) povodom žalbe podnesene protiv gore spomenute presude, Opći sud naložio je druge mjere organizacije postupka u ovom predmetu, osobito pozivajući Komisiju, između ostaloga, da tekst odluke koju je tužitelj osporavao sastavi kako je ovjeren u tom trenutku. Komisija je u svojem odgovoru navela da dok god Opći sud ne presudi o dopuštenosti toga tužbenog zahtjeva, ispravno postupanje je da se odgodi razmatranje njegova merituma. Međutim, kako je Opći sud nalogom od 25. listopada 1994. naložio Komisiji da sastavi spomenuti tekst, Komisija je postupila s time u skladu i sastavila tekst odluke. Na raspravi održanoj 6. i 7. prosinca 1994. stranke su usmeno iznijele argumente i odgovorile na pitanja Općeg suda.
- 16 Opći sud je 29. lipnja 1995. donio pet presuda.
- 17 Presudama od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-30/91, Zb., str. II-1775.) i ICI/Komisija (T-36/91, Zb., str. II-1847.) Odluka 91/297 poništena je zbog povrede prava obrane do koje je došlo time što Komisija tijekom upravnog postupka nije dala dostatan uvid u dokumente, osobito one koji su mogli biti od pomoći u obrani. Ocjenjujući da se povreda upravnog postupka ne može ispraviti postupkom pred Sudom, Opći sud je u točki 98. gore navedene presude Solvay/Komisija istaknuo osobito to da bi tužitelj, „u slučaju da je tijekom upravnog postupka imao mogućnost pozivati se na dokumente koji bi za njega mogli biti oslobađajući, mogao na ocjenu Kolegija povjerenika utjecati barem u pogledu uvjerljivosti dokaza njegovog navodnog pasivnog i paralelnog ponašanja koje se veže uz početak, pa tako i trajanje, povrede”. Kako u gore navedenoj presudi Solvay/Komisija, tako i u presudi ICI/Komisija, također gore navedenoj, Opći sud smatrao je da je Komisija barem trebala sastaviti popis dokumenata ostalih poduzetnika kako bi obrani omogućila utvrđivanje točnog sadržaja kao i korisnosti tih dokumenata.
- 18 Presudom od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-31/91, Zb., str. II-1821.) Odluka 91/298 je u dijelu u kojem se odnosi na Solvay poništena zbog toga što odluka Komisije nije bila propisno ovjerena.
- 19 Presudom od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-32/91, Zb., str. II-1825.) Odluka 91/299 poništena je s istim obrazloženjem.
- 20 Odluka 91/300 bila je predmet presude od 29. lipnja 1995., ICI/Komisija (T-37/91, Zb., str. II-1901.). Opći sud odbio je tužbene razloge i argumente o neobjavljanju dokumenata ostalih poduzetnika budući da ti dokumenti ne bi bili od pomoći u obrani tužitelja, kao i o neobjavljanju popisa vlastitih dokumenata tužitelja. Zbog izostanka propisne ovjere pobijanu odluku ipak je poništio.

- 21 Gore navedene presude od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-31/91) i Solvay/Komisija (T-32/91), bile su predmet žalbi Komisije povodom kojih je donesena presuda od 6. travnja 2000., Komisija/Solvay (C-287/95 P i C-288/95 P, Zb., str. I-2391.). Jednako tako, gore navedena presuda od 29. lipnja 1995., ICI/Komisija (T-37/91), bila je predmet žalbe povodom koje je donesena presuda od 6. travnja 2000., Komisija/ICI (C-286/95 P, Zb., str. I-2341.). Te je žalbe Sud odbio gore spomenutim dvjema presudama Komisija/Solvay i Komisija/ICI.
- 22 Komisija je u vezi s društvom Solvay 13. prosinca 2000. donijela dvije nove odluke:
- spornu odluku, koja je istovjetna Odluci 91/299. Uvjeti u toj odluci su u bitnome jednaki. Dodatno, sporna odluka sadržava opis postupka. Upućena je Solvayu, poduzetniku kojemu Komisija izriče kaznu u iznosu od 20 milijuna eura.
  - Odluku 2003/5/EZ o postupku prema članku 81. Ugovora o EZ-u (COMP/33.133-B: Natrijev karbonat – Solvay, CFK) (SL 2003, L 10, str. 1.) [neslužbeni prijevod], koja je istovjetna Odluci 91/298, no koja dodatno sadržava opis postupka. Tom odlukom Komisija Solvayu izriče kaznu od 3 milijuna eura.
- 23 Solvay je podnio tužbe protiv navedenih odluka. Presudom od 17. prosinca 2009., Solvay/Komisija (T-58/01, Zb., str. II-4781.) Opći sud tužbe je odbio.

Postupak pred Općim sudom

- 24 S obzirom na činjenicu da je Solvay istaknuo tužbeni zahtjev vezan uz povredu prava uvida u spis, Opći sud je od Komisije zatražio, između ostaloga, sastavljanje detaljnog taksativnog popisa svih dokumenata u spisu. Nakon što je zatražila produljenje rokova Komisija je dostavila prvi popis, a zatim i drugi popis. Solvay je zatražio uvid u određene dokumente. Tijekom tog dijela istražnog postupka Komisija je priznala da je zagubila neke spise te nije mogla sastaviti popis dokumenata koje oni sadrže jer, prema tvrdnjama Komisije, nije bilo moguće pronaći oznake tih registratora. Solvay i Komisija podnijeli su 15. srpnja odnosno 17. studenoga 2005. svoja pisana očitovanja o tome koliko su dokumenti koje je Solvay pregledao korisni za njegovu obranu. Različita daljnja pitanja postavljena su strankama tijekom 2008. Rasprava je održana 26. lipnja 2008.

Pobijana presuda

Argumenti u prilog zahtjevu za poništenje sporne odluke

- 25 Solvay je istaknuo šest tužbenih razloga, podijeljenih u dijelove, koji su sadržavali niz argumenata.

Prvi tužbeni razlog: neuzimanje u obzir proteklog vremena

– Nepravilna primjena pravila o zastari postupka

- 26 Solvay je tvrdio da se zastara postupka, računana u skladu s Uredbom Vijeća (EEZ) br. 2988/74 od 26. studenoga 1974. o zastarama u postupcima i izvršenju sankcija sukladno pravilima Europske ekonomske zajednice u području prometa i tržišnog

natjecanja (SL L 319, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 7., svezak 22., str. 3.-5.) ne obustavlja tijekom žalbenog postupka. Prema mišljenju Solvaya, Komisija je mogla donijeti novu odluku odmah nakon donošenja gore spomenute presude od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-31/91). Podnošenjem žalbe Komisija je preuzela rizik, osobito jer je znala za gore spomenutu presudu Komisija/BASF i dr., u kojoj je Sud zauzeo stajalište o pitanju izostanka ovjere akata.

- 27 Pozivajući se na presudu od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, Zb. str. I-8375.), u vezi s drugom odlukom „PVC”, Opći sud je u pobijanoj presudi ocijenio da valja smatrati da je razdoblje u kojem je žalbeni postupak bio u tijeku pred Sudom razdoblje u kojem se obustavlja zastara postupka (točke 96. do 109.). On je istaknuo praktične poteškoće do kojih bi doveo pristup koji predlaže Solvay - moguće istodobno postojanje dviju odluka - u slučaju da Sud podrži žalbu Komisije.

– Povreda načela razumnog roka

- 28 Opći sud ispitao je svaku fazu postupka, kao i postupak u cjelini. Također je napomenuo da, s obzirom na to da je sporna odluka u bitnom istovjetna Odluci 91/299, prava obrane nisu bila povrijeđena unatoč duljini proteklog vremena. Osobito u točki 141. pobijane presude primijetio je da se Solvay izrijeком odrekao mogućnosti smanjenja novčane kazne kao vida odštete, te da nije potraživao naknadu štete.

Drugi tužbeni razlog: povreda bitnih postupovnih zahtjeva za donošenje i ovjeru osporavane odluke

- 29 Opći sud odbio je prva dva dijela ovog razloga koji se temelje na povredi načela kolegijalnosti i povredi načela pravne sigurnosti. U odnosu na povredu tužiteljeva prava da ponovno bude saslušan, Opći sud primijetio je da je sporna odluka sastavljena prema uvjetima koji su u bitnome istovjetni onima u Odluci 91/299 te da, prema tome, Komisija nije bila obvezna ponovno saslušati tužitelja (točka 191. pobijane presude). Osim toga, Opći sud odbio je dio toga razloga o navodnom propuštanju ponovnog savjetovanja sa Savjetodavnim odborom za ograničavajuća djelovanja i monopole, te o navodnom nepropisnom sastavu toga odbora.

- 30 U točkama 218. do 230. pobijane presude, Opći sud odbio je dio toga tužbenog razloga o navodnoj uporabi zaplijenjenih dokumenata protivno Uredbi Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962., Prvoj uredbi o provedbi članaka [81.] i [82.] Ugovora (SL 1962, 13, str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3 - 5.). Solvay je tvrdio, s obzirom na to da se odluka od 5. travnja 1989. o pokretanju istražnog postupka odnosila samo na povredu članka 81. UEZ-a, da Komisija nije bila ovlaštena koristiti zaplijenjene dokumente u svrhu pokretanja postupka protiv Solvaya prema članku 82. UEZ-a. Opći sud smatrao je u vezi s tim da u odluci o pokretanju istražnog postupka Komisija nije bila dužna napraviti preciznu pravnu analizu povrede te da u tim okolnostima neke sporne činjenice, kako su navedene u odluci o pokretanju postupka - a odnose se na „provedbu sporazuma o isključivoj kupnji” - jesu jednake činjenicama iznesenima u vezi s navodnom zlouporabom vladajućeg položaja. Prema tome, Komisija nije prekoračila pravni okvir postavljen odlukom o pokretanju istražnog postupka.

- 31 Opći sud odbio je i dio toga razloga koji se odnosi na povredu načelâ nepristranosti, dobre uprave i proporcionalnosti.

Treći tužbeni razlog: pogrešna definicija mjerodavnog zemljopisnog tržišta

- 32 Nakon ispitivanja ovog razloga, Opći sud zaključio je u točki 256. pobijane presude da je Solvay u vladajućem položaju, bez obzira na to definira li se mjerodavno zemljopisno tržište kao Zajednica, uz iznimku Ujedinjene Kraljevine i Irske ili kao svaka država u kojoj je Solvay navodno počinio povrede članka 82. UEZ-a na tržištu natrijevog karbonata.

Četvrti tužbeni razlog: nepostojanje vladajućeg položaja

- 33 U točkama 275. do 279. pobijane presude Opći sud podsjetio je na sudsku praksu vezanu uz pojam vladajućeg položaja. Naveo je tržišne udjele Solvaya te je u točkama 286. do 304. utvrdio da se Solvayevom argumentacijom ne utvrđuje postojanje iznimnih okolnosti kojima bi se opravdalo osporavanje utvrđenja da Solvay drži vladajući položaj na mjerodavnom tržištu.

Peti tužbeni razlog: nepostojanje zlouporabe vladajućeg položaja

- 34 Nakon što je u točkama 325., 327., 349., 368., 369., 376. i 388. pobijane presude potvrdio da Solvay ne osporava relevantnost dokaza iznesenih protiv njega, Opći sud zaključio je da sporna postupanja - rabati na graničnu tonažu, rabati vjernosti, „skupni” rabat njegovom glavnom kupcu i isključivi sporazumi - jesu zlouporaba vladajućeg položaja. Opći sud osobito je pojasnio kako je sustav rabata na graničnu tonažu doveo do diskriminatornog postupanja.

Šesti tužbeni razlog: povreda prava uvida u spis

- 35 Opći sud utvrđivao je li nemogućnost uvida u određene dokumente tijekom upravnog postupka spriječila Solvaya da pregleda dokumente koji bi mu mogli biti od koristi za njegovu obranu. Zaključio je da to nije slučaj nakon što je provjerio bi li predmetni dokumenti mogli izmijeniti definiciju mjerodavnog zemljopisnog tržišta ili tržišta proizvoda, odnosno zaključke da je Solvay držao vladajući položaj te da ga je zloupotrijebio. Opći sud ispitao je dio tužbenog razloga o izostanku punog uvida u spis. Pokušavši utvrditi sadržaj spisa koje je Komisija zagubila, Opći sud potvrdio je da dokumenti u postojećim spisima sadrže dokaz navoda o nezakonitom postupanju Solvaya, te je u točki 479. pobijane presude zaključio da „[s]e, dakle, može isključiti da je [Solvay] u ‚pod-spisima’ koji nedostaju mogao pronaći dokumente koji bi bili od koristi za njegovu obranu [...]”.

Argumentacija u prilog zahtjevu za poništenje ili smanjenje novčane kazne

- 36 Solvay je istaknuo pet tužbenih razloga: (i) pogrešnu ocjenu težine povrede; (ii) pogrešnu ocjenu trajanja povrede; (iii) postojanje olakotnih okolnosti; (iv) neproporcionalnost novčane kazne, i (v) neuzimanje u obzir protoka vremena.

- 37 U točkama 510. i 511. pobijane presude Opći sud utvrdio je da u odluci o primjeni članka 82. UEZ-a nije bilo moguće kao otegotnu okolnost uzeti u obzir opetovane

povrede utvrđene u odlukama o tome da je predmetni poduzetnik prekršio članak 81. UEZ-a, kao i da se povrede, za koje je Solvay već bio kažnjen, jako razlikuju od povreda u ovom slučaju. Opći sud stoga je izrečenu novčanu kaznu smanjio 5 %.

- 38 Odgovarajući na peti tužbeni razlog, Opći sud smatrao je da je novčana kazna, čak i nakon proteka određenog vremena, zadržala svoj kazneni i preventivni učinak.
- 39 Zaključno, Opći sud odredio je kaznu u iznosu od 19 milijuna eura. Solvayu je naložio snošenje vlastitih troškova i plaćanje 95 % troškova Komisije, a Komisiji je naložio snošenje 5 % vlastitih troškova.

O žalbi

- 40 Solvay ističe devet žalbenih razloga. Prvi žalbeni razlog temelji se na povredi prava na suđenje u razumnom roku. Drugi žalbeni razlog temelji se na povredi članaka 14. i 20. Uredbe br. 17. Treći žalbeni razlog temelji se na povredi prava obrane proizašloj iz činjenice da je Komisija, nakon što je Solvayu odbila uvid u spis tijekom upravnog postupka, zagubila dio spisa. Četvrti žalbeni razlog temelji se na povredi prava obrane u odnosu na oslobađajuće dokumente koji su mogli biti pregledani u pisarnici. Peti žalbeni razlog temelji se na povredi prava Solvaya da bude saslušan prije nego što je Komisija donijela spornu odluku. Šesti žalbeni razlog temelji se na povredi obveze obrazlaganja presuda, kao i članka 82. UEZ-a, u odnosu na definiciju mjerodavnog zemljopisnog tržišta koju je Opći sud primijenio u pobijanoj presudi. Sedmi žalbeni razlog temelji se na povredi obveze obrazlaganja presuda, kao i članka 82. UEZ-a, u odnosu na ocjenu vladajućeg položaja u pobijanoj presudi. Osmi žalbeni razlog temelji se na povredi obveze obrazlaganja presuda, kao i članka 82. UEZ-a, u odnosu na rabat odobren grupi Saint-Goban. Deveti žalbeni razlog temelji se na povredi obveze obrazlaganja presuda, kao i članka 82. UEZ-a, u odnosu na postojanje diskriminacije.

- 41 Najprije valja zajedno ispitati treći i peti žalbeni razlog koji se oba odnose na povredu prava obrane.

Argumentacija stranaka

- 42 U prvom dijelu trećeg žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da je, zahtijevajući od njega da dokaže da su izgubljeni dokumenti mogli biti korisni za njegovu obranu, od njega tražio da zadovolji standard dokaza koji je nemoguće zadovoljiti s obzirom na to da te dokumente bilo moguće pregledati.
- 43 U drugom dijelu toga žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da je zanemario načelo prema kojemu je dovoljno da ti dokumenti daju makar i malu mogućnost utjecanja na spornu odluku.
- 44 U trećem dijelu toga žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da se nije ograničio na preliminarni pregled spisa kako bi utvrdio jesu li dokumenti koji nedostaju mogli utjecati na tu odluku, nego je najprije presudio o meritumu. Opći sud u stvari je smatrao, kao prvo, da treba odbiti bitne razloge koje je Solvay istaknuo u prilog svojoj tužbi za poništenje sporne odluke da bi na temelju toga zaključio, kao drugo, da dokumenti koji Solvayu nisu dani na uvid nisu mogli imati nikakav utjecaj na tu odluku.

- 45 U četvrtom dijelu toga žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da je u točki 470. pobijane presude isključivo na temelju tržišnog udjela zaključio da „nije [bilo] razloga pretpostaviti da je [Solvay] mogao u ‚pod-spisu‘ koji nedostaje otkriti dokumente koji bi bacili sumnju na utvrđenje da on ima vladajući položaj” i da je tako obrnuo teret dokaza i zanemario pretpostavku nedužnosti. U prvostupanjskom postupku Solvay je osporavao postojanje vladajućeg položaja te se ne može isključiti da bi mu drugi dokumenti omogućili da potkrijepi svoju argumentaciju.
- 46 U petom dijelu trećeg žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da je prekršio prava obrane smatrajući u točki 474. pobijane presude, u odnosu na „skupne” rabate odobrene poduzetniku Saint-Gobain, da je Solvay „trebao nastojati navesti u kojoj bi mjeri drugi dokazi mogli sadržaj tajnog protokola dovesti u pitanje ili ga u najmanju ruku prikazati u drukčijem svjetlu”.
- 47 U šestom dijelu toga žalbenog razloga Solvay tvrdi da je Opći sud prekršio prava obrane, smatrajući u točki 471. pobijane presude da greška Komisije pri definiranju zemljopisnog tržišta „nije mogla imati odlučujući utjecaj na ishod” te da, prema tome, Solvay nije mogao u registratorima koje je Komisija zagubila pronaći nikakve dokumente koji bi bili korisni za njegovu obranu.
- 48 U prvom dijelu petog žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da nije odgovorio na njegov argument da je trebao biti saslušan prije donošenja sporne odluke, ne dovodeći u pitanje gore spomenutu presudu Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, budući da je u upravnom postupku bilo nepravilnosti zbog izostanka uvida u spis u fazi prije donošenja odluke, što je utjecalo na valjanost pripremnih radnji za tu odluku, te budući da je te nepravilnosti Opći sud utvrdio prije donošenja sporne odluke, u gore spomenutoj presudi od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-30/91).
- 49 U drugom dijelu toga žalbenog razloga Solvay prigovara Općem sudu da je odbio priznati da je prije donošenja sporne odluke Komisija bila dužna saslušati predmetnog poduzetnika, s obzirom na činjenicu da je u presudi Općeg suda, iako donesena u odvojenom postupku, utvrđeno postojanje postupovne nepravilnosti koja je utjecala na pripreme radnje za spornu odluku. Solvay se u tom smislu poziva na gore spomenutu presudu od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-30/91), te ističe da je u ovom predmetu u postupku bilo jednakih postupovnih nepravilnosti kao što su one utvrđene u predmetu povodom kojega je donesena ta presuda. Prema članku 233. UEZ-a Komisija je bila dužna u potpunosti postupiti prema presudi Općeg suda. Unatoč tome što je odluku 91/299 Opći sud poništio zbog izostanka ovjere, Komisija je svejedno trebala uzeti u obzir gore spomenutu presudu od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-30/91), u kojoj je bez ikakve sumnje utvrđena jedna druga postupovna nepravilnost. Prema mišljenju Solvaya Komisija je stoga trebala ispraviti tu postupovnu nepravilnost kako bi postupak vratila u zakonite okvire i, u skladu s time, omogućiti Solvayu uvid u spis i dopustiti mu da podnese sva svoja pisana i usmena očitovanja prije donošenja sporne odluke.
- 50 Komisija osporava dopuštenost i osnovanost žalbenih razloga i argumenata koje Solvay ističe.

Ocjena Suda

- 51 Suprotno argumentima Komisije, žalbenim razlogom vezanim uz povredu prava uvida u spis, Solvay ne kritizira ocjene činjeničnog stanja u prvostupanjskom postupku, nego pravila koja je Opći sud primijenio u odnosu na standard dokaza vezan uz korisnost dokumenata, od kojih su neki zagubljeni. Pitanje je li Opći sud primijenio ispravni pravni standard prilikom utvrđivanja korisnosti tih dokumenata za obranu Solvaya jest pravno pitanje koje Sud ispituje povodom žalbe (u tom smislu vidjeti presude od 25. siječnja 2007., Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel/Komisija, C-403/04 P i C-405/04 P, Zb., str. I-729., t. 40. i od 10. srpnja 2008., Bertelsmann i Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, Zb. str. I-4951., t. 117.).
- 52 Prava obrane temeljna su prava koja čine sastavni dio općih pravnih načela čije poštovanje osigurava Sud (presuda od 7. siječnja 2004., Aalborg Portland i dr./Komisija, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, Zb. str. I-123., t. 64.).
- 53 Poštovanje prava obrane u postupku pred Komisijom čiji je cilj izricanje novčane kazne poduzetniku zbog povrede pravila o tržišnom natjecanju nalaže da se poduzetniku koji je pod istragom morala dati prilika da iznese svoja stajališta o realnosti i relevantnosti činjenica koje mu se stavljaju na teret, kao i o dokumentima koje je Komisija koristila u prilog svojem navodu da je došlo do povrede Ugovora (gore navedena presuda Aalborg Portland i dr./Komisija, t. 66.) Ta se prava navode u članku 41. stavku 2. točki (a) Povelje Europske unije o temeljnim pravima.
- 54 Kao što je Opći sud ispravno istaknuo u točki 405. pobijane presude, pravo uvida u spis znači da Komisija mora predmetnom poduzetniku dati priliku da u istražnom postupku pregleda sve dokumente koji bi mogli biti od važnosti u njegovoj obrani. Ti dokumenti obuhvaćaju kako optužujuće tako i oslobađajuće dokaze, uz iznimku poslovnih tajni drugih poduzetnika, internih dokumenata Komisije i ostalih povjerljivih informacija (gore navedene presude Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 315. i Aalborg Portland i dr./Komisija, t. 68.).
- 55 Povreda prava na uvid u spis tijekom postupka prije donošenja odluke u načelu može dovesti do poništenja odluke ako je došlo do povrede prava obrane (gore navedena presuda Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 317.).
- 56 U takvom slučaju povreda nije ispravljena samom činjenicom da je uvid omogućen u fazi sudskog postupka (gore navedena presuda Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 318.). Kako je ispitivanje Općeg suda ograničeno na preispitivanje istaknutih tužbenih razloga, zamjena cjelovitog istraživanja predmeta u kontekstu upravnog postupka nije ni cilj ni posljedica tog ispitivanja. Štoviše, zakašnjelo objavljivanje dokumenata u spisu ne vraća poduzetnika koji je podnio tužbu protiv odluke Komisije u položaj u kojem bi bio da se na te dokumente mogao osloniti prilikom dostave svojih pisanih i usmenih očitovanja toj instituciji (vidjeti gore navedenu presudu Aalborg Portland i dr./Komisija, t. 103., kao i navedenu sudsku praksu).
- 57 U slučaju da je pristup spisu, a osobito dokumentima korisnima obrani [oslobađajućim dokumentima], osiguran u fazi sudskog postupka, predmetni poduzetnik ne mora dokazivati da bi odluka Komisije bila drukčija da mu je bio omogućen pristup dokumentima koji mu nisu dostavljeni, već samo da su navedeni dokumenti mogli biti

korisni za njegovu obranu (presuda od 2. listopada 2003., Corus UK/Komisija, C-199/99 P, Zb. str. I-11177., t. 128., gore navedena presuda Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 318., kao i gore navedena presuda Aalborg Portland i dr./Komisija, t. 131.).

- 58 Iako se Opći sud s pravom pozvao na ova načela, ipak je u točki 481. pobijane presude zaključio da „iako tužitelj nije [ostvario] uvid u sve dokumente u spisu istražnog postupka, u ovom predmetu to [ga] nije [spriječilo] da se obrani od bitnih primjedbi koje je Komisija istaknula u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i u [spornoj] odluci”.
- 59 Kako bi došao do tog zaključka Opći sud ponajprije je ispitao primjedbe istaknute u toj odluci i materijalne dokaze iznesene u prilog tim primjedbama. Takva metoda postupanja ne može se kritizirati budući da se korisnost drugih dokumenata u obrani mora ocijeniti upravo u svjetlu tih čimbenika.
- 60 Međutim, Opći sud svoj je zaključak temeljio, između ostaloga, na sljedećim razmatranjima prema kojima, kao prvo, „izrazito veliki tržišni udjeli sami su po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dokaz postojanja vladajućeg položaja” pa, uz pretpostavku postojanja takvih činjenica Solvay nije mogao ne znati za njih (točka 470. pobijane presude), kao drugo, „eventualna greška Komisije [u odnosu na definiciju zemljopisnog tržišta] nije mogla imati odlučujući utjecaj na ishod” (točka 471. te presude) i treće, „[Solvay] se trebao potruditi da navede u kojoj bi mjeri drugi dokazi mogli sadržaj tajnog protokola dovesti u pitanje ili ga u najmanju ruku prikazati u drukčijem svjetlu” (točka 474. te presude).
- 61 Ovakve tvrdnje nisu u skladu s posljedicama koje gubitku spisa treba pripisati, u ovom slučaju, u odnosu na Solvayeva prava. Takvim obrazlaganjem Opći sud za ishodište uzima pretpostavke koje se odnose ne samo na sadržaj zagubljenih dokumenata, nego i na saznanja koja je Solvay trebao imati o tom sadržaju. Osobito, kao što je nezavisna odvjetnica primijetila u točki 202. svojeg mišljenja, Opći sud ne objašnjava zašto je sam Solvay trebao biti svjestan eventualnih iznimnih okolnosti koje su mu mogle pomoći pri obaranju pretpostavke postojanja vladajućeg položaja na temelju podataka o tržišnim udjelima.
- 62 U tom smislu valja podsjetiti da su, prema mišljenju Komisije, zagubljeni „pod-spisi” vjerojatno sadržavali odgovore na zahtjeve za dostavu informacija koji su postavljeni u skladu s člankom 11. Uredbe br. 17. Prema tome, ne može se isključiti da je Solvay u pod-spisima mogao pronaći dokaze prikupljene od drugih poduzetnika, koji su mu mogli omogućiti da iznese drugačije tumačenje činjenica od tumačenja koje je dala Komisija, što mu je moglo biti od koristi u njegovoj obrani.
- 63 Budući da Solvay nije imao uvida u te dokumente, a njihov sadržaj niti je bio izvjestan niti se mogao utvrditi, Opći sud počinio je pogrešku koja se tiče prava kada je u točki 474. pobijane presude od tog poduzetnika zahtijevao da navede argumente koje bi bio istaknuo da su mu ti dokumenti bili dostupni - a to je nešto što je tom poduzetniku bilo stvarno nemoguće znati.
- 64 Valja naglasiti da se u predmetnoj stvari ne radi o nekoliko dokumenata koji nedostaju, a čiji se sadržaj mogao rekonstruirati iz drugih izvora, nego o čitavim pod-

spisima koji su izgubljeni i koji su, u slučaju da su točne gore spomenute pretpostavke Komisije iz točke 62., mogli sadržavati ključne dokumente o postupku pred Komisijom koji su mogli biti od važnosti za obranu Solvaya.

- 65 Iz toga slijedi da je što se tiče povrede prava obrane koju je počinila Komisija, Opći sud, zaključivši u točki 481. pobijane presude kako okolnost da nije imao uvida u sve dokumente u spisu istražnog postupka nije spriječila Solvay da si osigura obranu, počinio pogrešku koja se tiče prava, povrijedio načela tereta dokaza i svoju ocjenu o sadržaju nedostajućih dokumenata temeljio na pretpostavkama koje ni on sam nije mogao provjeriti.
- 66 U odnosu na saslušanje predmetnog poduzetnika prije donošenja sporne odluke - a to je argument koji je Solvay istaknuo u trećem žalbenom razlogu - valja imati na umu da ono čini dio prava obrane. Povreda prava obrane mora se ispitati u odnosu na posebne okolnosti svakog pojedinog predmeta.
- 67 U točki 184. pobijane presude Opći sud ispravno je podsjetio da, nakon poništenja odluke o kažnjavanju poduzetnika koji su prekršili članak 81. stavak 1. UEZ-a zbog postupovnog propusta vezanog isključivo uz postupak kojim se uređuje donošenje te odluke na Kolegiju povjerenika, ako Komisija treba donijeti novu odluku, u bitnome jednakog sadržaja i temeljenu na jednakim prigovorima, ona nije dužna sazivati novu raspravu s predmetnim poduzetnicima (vidjeti u tom smislu gore navedenu presudu Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija, t. 83. do 111.).
- 68 Međutim, u ovom se predmetu pitanje saslušanja Solvaya ne može razdvojiti od pitanja uvida u spis. Iako je sadržaj sporne odluke u bitnome istovjetan prvoj odluci koju je Opći sud poništio zbog postupovne nepravilnosti do koje je došlo u zadnjoj fazi postupka - a to je izostanak propisne ovjere od strane Kolegija povjerenika - te je temeljen na jednakim prigovorima kao i ta odluka - i dalje stoji činjenica da je pri donošenju te prve odluke također učinjena greška koja se pojavila puno prije te postupovne nepravilnosti. Kao što proizlazi iz točke 17. ove presude, nesporno je da tijekom upravnog postupka koji je doveo do donošenja prve odluke Komisija nije Solvayu odobrila uvid u sve dokumente u svojem spisu, a osobito u oslobađajuće dokumente.
- 69 Kao što se podsjeća u točki 17. ove presude, Opći sud je u gore navedenim presudama od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija (T-30/91) i ICI/Komisija (T-36/91), u odnosu na odluku 91/297 (spomenutu u točki 12. ove presude), koja je vezana uz spornu odluku i predmet je iste obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, utvrdio da je u upravom postupku učinjena povreda prava obrane s obzirom na to da Komisija nije predmetnom poduzetniku omogućila dostatan uvid u dokumente, a posebno one koji bi mu mogli koristiti u obrani. U skladu s time, Opći sud poništio je te odluke navodeći osobito da je uvid u spis u predmetima zaštite tržišnog natjecanja jedno od postupovnih jamstava, namijenjeno zaštititi prava obrane, te da je nužno sastaviti detaljan popis dokumenata u spisu kako bi se predmetnom poduzetniku omogućilo da ocijeni je li primjereno zahtijevati uvid u određene dokumente koji bi mogli biti korisni u njegovoj obrani (gore navedene presude od 29. lipnja 1995., Solvay/Komisija, T-30/91, t. 59. i 101. i ICI/Komisija, T-36/91, t. 69. i 111.).

- 70 Unatoč tim okolnostima te ne dovodeći u pitanje praksu Suda koja potvrđuje važnost pristupa spisu, a osobito dokumentima korisnima obrani (vidjeti osobito presudu od 8. srpnja 1999., Hercules Chemicals/Komisija, C-51/92 P, Zb., str. I-4235.), Komisija je donijela odluku jednaku odluci koja je bila poništena zbog izostanka propisne ovjere, bez pokretanja novog upravnog postupka u kojemu bi saslušala Solvaya nakon što mu je dala uvid u spis.
- 71 Iz toga proizlazi da je Opći sud, neuzimanjem u obzir posebnih okolnosti predmeta, a osobito temeljivši svoju ocjenu na činjenici da je prva odluka bila poništena zbog izostanka propisne ovjere, pogrešno utvrdio da je bilo nepotrebno saslušati Solvaya. Prema tome, Opći sud počinio je pogrešku koja se tiče prava kada je smatrao da time što prije donošenja sporne odluke nije saslušala Solvaya, Komisija nije povrijedila prava obrane.
- 72 Iz ovih razmatranja slijedi da su treći i peti žalbeni razlog osnovani, te da pobijanu presudu valja ukinuti u dijelu u kojem tom presudom Opći sud nije poništio spornu odluku zbog povrede prava obrane.
- 73 Budući da ocjena da su treći i peti žalbeni razlog osnovani znači da pobijanu presudu valja ukinuti, nije nužno ispitivati ostale žalbene razloge.
- Postupak osporavanja sporne odluke
- 74 U skladu s člankom 61. Statuta Suda Europske unije, ako je žalba osnovana, Sud ukida odluku Općeg suda. Može sam konačno odlučiti o sporu ako stanje postupka to dopušta. To je slučaj u ovom predmetu.
- 75 Iz točaka 51. do 72. ove presude proizlazi da je žalba osnovana, te da spornu odluku valja ukinuti zbog povrede prava obrane.

Troškovi

- 76 U skladu s člankom 122. Poslovnika, kad je žalba osnovana i Sud sam konačno odluči o sporu, Sud odlučuje o troškovima. U skladu s člankom 69. stavkom 2. istog Poslovnika, koji se na temelju članka 118. primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. Budući da je Solvay podnio zahtjev da Komisija snosi troškove, te da Komisija nije uspjela u postupku, Komisiji se nalaže da, osim vlastitih troškova, snosi i troškove Solvaya u oba postupka.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) proglašava i presuđuje:

- 1. Ukida se presuda Općeg suda Europske unije od 17. prosinca 2009., Solvay/Komisija (T-57/01).**
- 2. Poništava se Odluka Komisije 2003/6/EZ od 13. prosinca 2000. o postupku prema članku 82. Ugovora o EZ-u (COMP/33.133-C: Natrijev karbonat – Solvay).**

- 3. Europskoj komisiji nalaže se snošenje troškova oba postupka, prvostupanjskog i žalbenog.**

[Potpisi]

---

* Jezik postupka: francuski

RADNI PRIJEVOD